

«FOUCAULT», per MICHEL FOUCAULT

«Foucault» és un article del *Dictionnaire des philosophes* de D. Huisman (comp.), París: PUF, 1984, t. I, pp. 942-944, que té la particularitat d'haver estat redactat pel propi interessat sota el pseudònim «Maurice Florence» [M.F., en abreviatura transparent]. L'article fou proposat pel compilador a François Ewald, aleshores assistent de Michel Foucault al Col·legi de França. Foucault, que estava redactant la primera versió del vol. II de la *HISTÒRIA DE LA SEXUALITAT*, dóna aquí una visió retrospectiva del seu propi treball fins aleshores. Traduïm per la versió de *DITS ET ÉCRITS*, (París: Gallimard, 2001), v. II, pp. 1450-1455.

[Si es pot inscriure correctament Foucault en la tradició filosòfica és en la *crítica* que és la de Kant i es podria]* anomenar la seva empresa *Història crítica del pensament*. No s'hauria d'entendre per tal una història de les idees que fos al mateix temps una anàlisi dels errors que amb posterioritat es podria avaluar; o un desxiframent dels desconeixements als quals estan lligades i del que podria dependre el que pensem avui en dia. Si per pensament s'entén l'acte que planteja, en les seves diverses relacions possibles, un subjecte i un objecte, una història crítica del pensament seria una anàlisi de les condicions en les quals es formen o es modifiquen certes relacions entre subjecte i objecte, en la mesura que aquestes són constitutives d'un saber possible. No es tracta de definir les condicions formals d'una relació amb l'objecte; tampoc no és qüestió d'alliberar les condicions empíriques que en un moment donat han pogut permetre al subjecte en general arribar a conèixer un objecte ja donat en el real. La qüestió és determinar el que ha de ser el subjecte, a quina condició està sotmès, quin estatut ha de tenir, quina posició ha d'ocupar en el real o en l'imaginari, per tal d'arribar a ser subjecte legítim de tal o qual tipus de coneixement; en poques paraules, es tracta de determinar el seu mode de «subjectivització»; perquè aquest no es evidentment el mateix segons si el coneixement del qual es tracta té la forma de l'exegesi d'un text sagrat, d'una observació de la història natural o de l'anàlisi del comportament d'un malalt mental. Però, al mateix temps, la qüestió és també determinar en quines condicions alguna cosa pot arribar a ser objecte per a un coneixement possible, com ha pogut ser problematitzat com a objecte que cal conèixer, a quin procediment de retall ha pogut ser sotmès i quina part se n'ha considerat pertinent. Es tracta, doncs, de considerar el seu mode d'objectivació, que tampoc no és el mateix segons el tipus de coneixement del qual es tracti.

Aquesta objectivació i aquesta subjectivació no són independents l'una de l'altra; del seu desenvolupament mutu i del seu vincle recíproc neixen el que es podrien anomenar els «jocs de veritat»; és a dir, no el descobriment de les coses verdaderes, sinó de les regles segons les quals, i respecte de certes qüestions, allò que un subjecte pot dir depèn de la qüestió del veritable i del fals. Al capdavall, la història crítica del pensament no és ni una història de les adquisicions ni una història de les ocultacions de la veritat; és la història de l'emergència dels jocs de veritat; és la història de les «verediccions», enteses com les formes segons les quals s'articulen, en un domini de coses, discursos susceptibles de ser anomenats veritables o falsos: quines han estat les condicions d'aquesta emergència, el preu que, en alguna mesura, aquesta ha pagat, els seus efectes en el real i el mode en què, lligant cert tipus d'objecte a determinades modalitats del subjecte, aquesta emergència ha constituït, per a un temps, per a una àrea i per a individus donats, l'*a priori* històric d'una experiència possible.

Ara bé, aquesta qüestió –o aquesta sèrie de qüestions– que són les d'una «arqueologia del saber», Michel Foucault no l'ha plantejat, ni volia plantejar-la, sobre qualsevol joc de veritat. Més aviat, ho ha fet tan sols sobre aquells jocs en què el propi subjecte es planteja com a objecte del saber possible; quins són els processos de subjectivització que fan que el subjecte pugui arribar a ser, en tant que subjecte, objecte de coneixement. Sens dubte no es tracta de saber com s'ha constituït al llarg de la història un «coneixement psicològic», sinó de saber com s'han format jocs de veritat diversos a través dels quals el subjecte ha arribat a ser objecte de coneixement. Michel Foucault ha tractat de guiar aquesta anàlisi, en primer lloc, de dues maneres. En relació a l'aparició i la inserció, en certs àmbits i segons la forma d'un coneixement d'estatut científic, de la qüestió del subjecte que parla, que treballa i que viu, del que es tractava aleshores era de la formació d'alguna de les «ciències humanes», estudiades en referència a la pràctica de les ciències empíriques i al seu discurs particular en els segles XVII i XVIII (*Les paraules i les coses*). Michel Foucault ha intentat també analitzar la constitució del subjecte tal com pot aparèixer de l'altra banda d'una participació normativa i arribar a ser objecte del coneixement –en la seva condició de boig, de malalt, de delinqüent–: i això a través de pràctiques com les de la psiquiatria, la medicina clínica i el sistema penal (*Història de la bogeria, Naixement de la clínica, Vigilar i castigar*).

Michel Foucault ha emprès actualment, sempre a l'interior del mateix projecte general, l'estudi de la constitució del subjecte com a objecte per a si mateix: la formació dels procediments mitjançant els quals el subjecte és conduït a observar-se a si mateix, a analitzar-se a desxifrar-se, a reconèixer-se com un domini del saber possible. Es tracta, al capdavall, de la història de la «subjectivitat» si per tal mot s'entén la manera en què el subjecte fa l'experiència de si mateix en un joc de veritat en el que té relació amb si. No és que a Michel Foucault li hagi semblat que la qüestió del sexe i de la sexualitat constitueix l'únic exemple possible, però sí, al menys, un cas força privilegiat; en efecte, ha estat, en respecte a aquesta qüestió com, a través del cristianisme, i potser abans, tots els individus han estat interpel·lats a reconèixer-se com a subjectes de plaer, de desig, de concupiscència, de temptació i han estat sol·licitats, mitjançant diversos mitjans (autoexamen, exercicis espirituals, declaració, confessió) a desplegar, en relació amb ells mateixos i amb el que constitueix la part més secreta, més individual, de la seva subjectivitat, el joc del veritable i del fals.

Al cap i a la fi, es tracta de constituir en aquesta història de la sexualitat un tercer eix: ve a afegir-se a les anàlisis de les relacions entre subjecte i objecte o, per ser més precisos, a l'estudi dels modes segons els quals el subjecte pot ser inserit com a objecte en els jocs de veritat.

Adoptar com a fil conductor de totes aquestes anàlisis la qüestió de les relacions entre subjecte i veritat implica certes eleccions de mètode. I abans que cap altra cosa, un escepticisme sistemàtic davant els universals antropològics, la qual cosa no vol dir que, d'entrada, en bloc i d'un cop per sempre, se'ls rebutgi completament, sinó que no s'ha d'admetre res de tal ordre que no resulti rigorosament indispensable. Tot el que se'ns proposa en el nostre saber, amb presumpció de validesa universal, pel que fa a la naturalesa humana o a les categories que es poden aplicar al subjecte, demana ser provat i analitzat; rebutjar l'universal de la «bogeria», de la «delinqüència» o de la «sexualitat» no significa que allò a què tals nocions fan referència no sigui res o que no siguin més que quimeres inventades per la necessitat d'una causa dubtosa; més aviat és molt més que la simple constatació que el seu contingut varia amb el temps i les circumstàncies; es tracta d'interrogar-se sobre les condicions que permeten, segons les regles del dir veritable o fals, reconèixer un subjecte com a malalt mental o fer

que un subjecte reconegui la part més essencial de si mateix en la modalitat del seu desig sexual. La primera regla del mètode per a aquesta mena de treball és, doncs, aquesta: elidir [*contourner*] tant com sigui possible, per tal d'interrogar-los en la seva constitució històrica, els universals antropològics (i evidentment també els d'un humanisme que fes valer els drets, els privilegis i la naturalesa d'un ser humà com a veritat immediata i intemporal del subjecte). Al mateix temps, fa falta donar la volta [*retourner*] a la marxa filosòfica de remuntada envers el subjecte constituent al qual se li demana retre compte de tot el que pugui ser tot objecte de coneixement en general; es tracta, més aviat, de tornar a descendir a l'estudi de les pràctiques concretes mitjançant les quals el subjecte es constitueix en la immanència d'un domini de coneixement. També al respecte cal parar esment; rebutjar el recurs filosòfic a un subjecte constituent no condueix a fer com si el subjecte no existís i a fer-ne una abstracció en benefici d'una objectivitat pura; aquest rebuig té com a objectiu fer aparèixer els processos peculiars d'una experiència peculiar en què el subjecte i l'objecte «es formen i es transformen», un per relació i en funció de l'altre. El discurs de la malaltia mental, de la delinqüència o de la sexualitat, no diuen el que és el subjecte sinó en un cert joc, molt particular, de veritat; però aquests jocs no s'imposen des de l'exterior al subjecte subjecte, d'acord a una causalitat necessària o a determinacions estructurals; obren un camp d'experiència en què el subjecte i l'objecte, d'acord a una causalitat necessària, o a determinacions estructurals; obren un camp d'experiència en què el subjecte i l'objecte no es constitueixen l'un i l'altre sinó sota certes condicions simultànies, però en les quals no deixen de modificar-se l'un en relació a l'altre, i per tant de modificar aquest mateix camp d'experiència.

D'això se segueix un tercer principi de mètode: el d'adreçar-se com a domini d'anàlisi a les «pràctiques» i a abordar l'estudi pel biaix del que «es feia». Així, doncs, ¿què es feia dels bojos, dels delinqüents o dels malalts? Sens dubte, això es pot intentar deduir de la representació que se'n tenia o dels coneixements que es creia posseir sobre ells, les institucions en els quals se'ls col·locava i els tractaments als quals se'ls sotmetia; d'aquesta manera es pot investigar quina era la forma de les «veritables» malalties mentals o les modalitats de la delinqüència real en una època determinada per explicar el que aleshores se'n pensava. Michel Foucault aborda aquestes coses d'una manera completament diferent: estudia en primer lloc el conjunt de les maneres de fer més o menys regulades, més o menys reflexionades, més o menys dotades de finalitat, a través de les quals es dibuixen, en paral·lel, el que estava constituït com a real per als qui buscaven pensar-lo i governar-lo, i la manera com aquests es constituïen com a subjectes capaços de conèixer, d'analitzar i eventualment de modificar el real. Aquestes són les «pràctiques», enteses a la vegada com a mode d'actuar i de pensar, que donen la clau d'intel·ligibilitat per a la construcció correlativa del subjecte i de l'objecte.

Ara bé, des del moment que a través d'aquestes pràctiques es tracta d'estudiar els diferents modes d'objectivació del subjecte, es comprèn la part important que a tal fi ha d'ocupar l'anàlisi de les relacions de poder. Però encara cal definir el que pot i el que vol ser una anàlisi d'aquesta mena. Evidentment, no es tracta d'interrogar el «poder» sobre el seu origen, els seus principis, o els seus límits legítims, sinó que és qüestió d'estudiar els procediments i les tècniques que s'empren en els diferents contextos institucionals per tal d'actuar sobre el comportament dels individus, considerats aïlladament o en grup, per formar, dirigir o modificar la seva manera de conduir-se, per imposar fins a la seva inactivitat o per inscriure-la en estratègies de conjunt; múltiples, per tant, en la seva forma i en el seu lloc d'exercici; diversos, igualment, en els procediments i les tècniques que despleguen. Aquestes relacions de poder caracteritzen la manera en què els homes són «governats» els uns pels altres, i la seva anàlisi mostra com, a través de certes formes de «govern», dels alienats, dels malalts, dels criminals, etc., és objectivat el subjecte boig, malalt, delinqüent. Una anàlisi d'aquesta mena no pretén dir que l'abús de tal o qual poder

ha fet bojos, malalts, criminals allí on no hi havia res d'això, sinó que les formes diverses i particulars de «govern» dels individus han estat determinants en els diferents modes d'objectivació del subjecte.

Es constata així com el tema d'una «història de la sexualitat» es pot inscriure a l'interior del projecte general de Michel Foucault: es tracta d'analitzar la «sexualitat» com un mode d'experiència històricament singular en què el subjecte és objectivat per mateix i per els altres, a través de certs procediments precisos de «govern».

Maurice Florence.

* El passatge entre claudàtors és de François Ewald.